

Women's empowerment
and blurring the boundaries
between the public and the
private: A study case of the
lifestyle magazine *Viva!*
(1997–2001)

**Zacieranie granic między
przestrzenią publiczną
a prywatną w obszarze
działalności kobiet —
analiza na przykładzie
magazynu „Viva!”
(1997–2001)**

Instytut Mediów, Dziennikarstwa
i Komunikacji Społecznej
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
ul. Uniwersytecka 17
PL 25-406 Kielce
e-mail: weronika.salek@ujk.edu.pl
<https://orcid.org/0000-0002-7766-7490>

**Weronika
SAŁEK**

KEY WORDS:

Polish press in 1990s, women's lifestyle magazines,
social change, public and private, gender roles,
media exhibitionism, media voyeurism

SŁOWA KLUCZOWE:

prasa kobieca, prasa typu people, „Viva!”,
role społeczne, przestrzeń publiczna,
przestrzeń prywatna

Streszczenie

W artykule podjęto próbę przedstawienia społecznych konstruktów aktywności kobiet w magazynie „Viva!” w latach 1997–2001. Celem badań była próba omówienia zjawiska zacierania granic między przestrzenią publiczną i prywatną oraz powiązanych z nim kontekstów: przenikania ról rodzinnych i zawodowych do opozycyjnych przestrzeni oraz roli medium masowego w tym procesie. Aby zrealizować założenia posłużono się metodą analizy zawartości opartą na analizie dyskursu medialnego. Badanie ujawniło, że zacieranie granic między ww. przestrzeniami odbywa się poprzez prezentowanie sylwetek kobiet odczuwających skutki godzenia ról rodzinnych z zawodowymi poza klasycznymi ramami ich sprawowania (odpowiednio: sfery prywatnej i publicznej). Odwołując się do teorii medioznawczych, m.in. gatekeepingu i framingu, zidentyfikowano rolę decyzyjną „Vivy!” w ustanawianiu takiego porządku. Wnioskowano, że periodyk odzwierciedla tendencje natury społeczno-ekonomicznej kobiet, panujące w Polsce w pierwszych latach po transformacji ustrojowej. Scharakteryzowano także zacieranie granic przestrzeni przez pryzmat wojeryzmu medialnego. W jego ramach dochodzi do upubliczniania prywatnych i intymnych aspektów życia kobiet, co uznano za działanie zamierzone, związane ze zjawiskiem ekshibicjonizmu medialnego. Liczne reprezentacje kobiet w rolach matek skłaniają do konkluzji, że wojeryzm należy badać w zestawieniu z sharentingiem, jako przejawem ekshibicjonizmu.

Summary

This article attempts to present the social constructs of women's empowerment in the lifestyle magazine *Viva!* in 1997–2001. The focus is on the blurring of boundaries between the public and the private sphere in the context of the general trend towards the revision of traditional family and work models and the role of the media in that process. Combining the approach of discourse analysis with the methodology of content analysis, this study shows that the blurring of boundaries is effected by highlighting women successfully managing both family and work roles in ways that challenge the traditional separation of the private and the public. Drawing on the media studies concepts of gatekeeping and framing, it also argues that *Viva!* both reflected the new socio-economic trends triggered by the 1989 political revolution and pushed for a new lifestyle. An important aspect of the blurring of boundaries was an obsessive interest in private lives, including intimate details, which were then served to the readers in displays of media voyeurism or exhibitionism. The magazine's partiality for photos of mothers proudly displaying their babies can also be treated as an encouragement of that form of exhibitionism which later acquired a name of its own, i.e. sharenting.

Wprowadzenie

„Viva!” to magazyn kobiecy, który zadebiutował na polskim rynku wydawniczym w 1997 roku. Pojawienie się czasopisma ustanowiło nowy porządek w sektorze prasy kobiecej, powołując do życia subsegment people¹ i zaostrzając konkurencję na rynku magazynów adresowanych do kobiet. Innowacyjna formuła, która zasadzała się na koncepcie informowania o życiu osób sławnych: karierze w świecie show-businessu oraz zakulisowych, prywatnych aspektach domowych i rodzinnych, była źródłem sukcesów rynkowych czasopisma. W latach 1997–2001 „Viva!”, posiadając monopol na treści w zakresie „people”, zyskiwała średnią sprzedaż egzemplarzową na poziomie 262 461², a w warunkach konkurencji utrzymywała pozycję lidera aż do 2007 roku. Wysoki stopień dotarcia do odbiorców implikuje silne znaczenie tego medium w kontekście społecznym, szczególnie istotny dla kobiet jako jego dominującej grupy czytelniczej. Środki masowego przekazu mają bowiem zdolność do odzwierciedlania rzeczywistości i oddziaływania na swoich użytkowników poprzez ustalane normy, wartości i wzorce wspierając m.in. w poznawaniu i wykonywaniu

¹ O prasie typu people zob. m.in.: E. Bulisz, *Realizacje konwencji gatunkowych w polskiej prasie typu people (na przykładzie dwutygodnika „Viva!”)*, „Acta Humana” 2015, nr 6, s. 67–85, doi:10.17951/ah.2015.6.67; O. Dąbrowska-Cendrowska, *Zmieniająca się rzeczywistość polskiej prasy kobiecej (1989–2019)*, Kielce 2020, s. 144–156; K. Gajlewicz-Korab, *Konflikty celebrytów w polskiej prasie typu people jako przykład brutalizacji przekazu*, „Rocznik Bibliologiczno-Prasoznawczy” 2017, t. 9/20, s. 135–150, <https://rbp.ujk.edu.pl/rocznik/view/357> [dostęp: 12.08.2024]; W. Sałek, *Role społeczne kobiet w przestrzeni publicznej i prywatnej w prasie typu people na przykładzie magazynu „Viva!” w latach 1997–2001*, „Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych” 2023, nr 2 (15), s. 163–183, doi:10.15290/cnisk.2023.02.15.09.

² Wyliczenia własne na podstawie danych historycznych Związku Kontroli Dystrybucji Prasy za lata 1997–2001. Zob. *Komunikat Zarządu Związku Kontroli Dystrybucji Prasy o wysokości nakładów i dystrybucji pism kontrolowanych przez ZKDP w 1997*; *Komunikat Zarządu Związku Kontroli Dystrybucji Prasy o wysokości nakładów i dystrybucji pism kontrolowanych przez ZKDP w 1998*; *Komunikat Zarządu Związku Kontroli Dystrybucji Prasy o wysokości nakładów i dystrybucji pism kontrolowanych przez ZKDP w 1999*; *Komunikat Zarządu Związku Kontroli Dystrybucji Prasy o wysokości nakładów i dystrybucji pism kontrolowanych przez ZKDP w 2000*; *Komunikat Zarządu Związku Kontroli Dystrybucji Prasy o wysokości nakładów i dystrybucji pism kontrolowanych przez ZKDP w 2001 roku*. Pobrano z: <https://www.pbc.pl/wp-content/uploads/2020/03/> [dostęp: 12.08.2024].

ról społecznych³. Tak traktowana prasa kobieca może mieć istotny wpływ na aktywność społeczną i ekonomiczną jej czytelniczek. Prezentując sylwetki kobiet, staje się źródłem informacji o kobiecych aktywnościach, a także szerszym kontekście ich funkcjonowania w społeczeństwie, obejmującym przestrzenie publiczną i prywatną.

W dyskursie z zakresu nauk społecznych i humanistycznych ukształtował się pogląd o przeciwstawności sfer porządku społecznego, w którym publiczna i prywatna są płaszczyznami wobec siebie opozycyjnymi i wyraźnie różniącymi⁴. Na miejsce kobiet w tak ujmowanej strukturze rzucają światło prace naukowe podejmujące problematykę kobiecych wizerunków w przekazach medialnych, oparte na zagadnieniu stereotypów płciowych⁵. W koncepcji stereotypowego obrazowania determinującym czynnikiem dla pełnionych przez bohaterów funkcji społecznych i przynależności jednostki do danej sfery jest biologicznie definiowana płeć, co prowadzi do poglądu, że „między przedstawicielami obu płci istnieje wiele znaczących różnic”⁶. Odmienność uwidacznia się w rolach społecznych: w przypadku mężczyzn mają one charakter instrumentalny (działania praktyczne i stanowienie podpory bytowej w grupie), przedstawicielki płci żeńskiej kształtuje się z myślą o rolach ekspresywnych, zakładających troskę o harmonię i spójność grupy⁷. Dychotomia ta znajduje odzwierciedlenie w przestrzeniach ich realizacji: publicznej i prywatnej. Tym samym mężczyźni tradycyjnie utożsamiani są ze sferą publiczną (kulturą, produkcją), kobiety — prywatną (naturą i reprodukcją), co sygnalizuje dysproporcje w dostępie do publicznych obszarów aktywności, działające na niekorzyść płci żeńskiej⁸. W perspektywie tych rozważań podział na przestrzeń publiczną i prywatną można taktować jako tożsamy ze schematem praca versus rodzina⁹. Media odzwierciedlają tę stereotypową strukturę, gdzie:

³ A. Kozłowska, *Oddziaływanie mass mediów*, Warszawa 2006, s. 79–139.

⁴ Koncepcje przeciwstawności przestrzeni naukowo opracowali m.in. J. Mill, J. Rawls czy D. Held. Ramy teoretyczne przeprowadzonych badań nie obejmowały szczegółowych rozważań na temat ról społecznych i miejsca kobiet w kontekście podziału na przestrzeń publiczną i prywatną. Zob. więcej: J. Rawls, *Liberalizm polityczny*, Warszawa 1998; J.S. Mill, *O wolności*, Warszawa 1999; D. Held, *Models of Democracy*, Cambridge 1986.

⁵ Zob. m.in.: A. Balczyńska-Kosman, *Udział kobiet w mediach a problematyka stereotypów płci*, „Przegląd Politologiczny” 2011, nr 2, s. 113–120, <http://hdl.handle.net/10593/6165> [dostęp: 12.08.2024]; B. Kijewska, *Kobieta w przekazie telewizyjnym*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2009, z. 3/4, s. 45–53, <http://mbc.malopolska.pl/dlibra/doccontent?id=65977&dirids=1> [dostęp: 12.08.2024]; B. Zatwarnicka-Madura, *Wizerunek kobiet w przekazach o charakterze informacyjnym*, „Marketing i Zarządzanie” 2016, nr 4 (45), s. 413–421, doi:10.18276/miz.2016.45-37.

⁶ L. Brannon, *Psychologia rodzaju. Kobiety i mężczyźni: podobni czy różni?*, Gdańsk 2002, s. 42.

⁷ T. Parsons, R.F. Bales, *Family, socialization and interaction process*, New York 1955, s. 45.

⁸ E. Głazewska, *Asymetria w kulturowej ewaluacji płci — podstawowe dychotomie: natura/kultura, sfera prywatna/sfera publiczna, reprodukcja/produkcja*, [w:] *Zrozumieć płeć. Studia interdyscyplinarne II*, red. A. Kuczyńska, E.K. Dzikowska, Wrocław 2004, s. 219–223.

⁹ A. Kuna-Broniowska, *Postawy wobec ról rodzaju w planie kwestionariuszowych badań międzykulturowych*, „Kultura — Historia — Globalizacja” 2015, nr 18, s. 152, <https://k-h-g.pl/numer/numer-18-2015/postawy-wobec-rol-rodzaju/> [dostęp: 12.08.2024].

Domeną kobiet w świecie przedstawionym jest prowadzenie domu, troska o rodzinę i opieka nad dziećmi, mężczyźni zaś głównie zajmują się pracą i karierą zawodową bądź też działalnością na forum publicznym. Kobiety występują najczęściej w rolach żon, matek, narzeczonych, podczas gdy role mężczyzn określa bezlitośnie ich pozycja zawodowa¹⁰.

W kontraście do wyżej omówionej perspektywy zarysował się paradygmat społeczno-kulturowy, w którym płeć jest konstrukcją społeczną o charakterze niepermanentnym, podobnie jak role społeczne i przestrzenne ich lokowanie¹¹. W związku ze zdolnością mediów do odzwierciedlania rzeczywistości społecznej przyjmuje się, że również medialny obraz kobiet jest zmienny w czasie¹². Jako istotny warunek tej dynamiki wskazać należy przeobrażenia społeczno-polityczne i ekonomiczne, których oddziaływanie obserwuje się szczególnie w odniesieniu do kategorii kobiet. W kontekście globalnym kluczowe stały się ruchy emancypacyjne i feministyczne, dążące nie tylko do wyrównywania statusu płci, ale też dostępu do dowolnie wybieranych ról społecznych i nowych przestrzeni¹³. W odniesieniu do polskich realiów podkreśla się znaczenie pierwszych lat okresu transformacji ustrojowej dla poszerzenia obszaru aktywności kobiet¹⁴. W konsekwencji powyższych obserwuje się wkraczanie kobiet w sferę „tylko dla mężczyzn” — coraz częściej kobiety pracują na stanowiskach kierowniczych, zwiększa się udział kobiet w tzw. zawodach męskich (np. służbie wojskowej)¹⁵. Jednakże aktywne uczestnictwo kobiet w przestrzeni publicznej nie wyklucza obecności w sferze prywatnej, co wyrażane jest w godzeniu wielu, nierzadko sprzecznych, ról przede wszystkim rodzinnych (głównie roli matki) i zawodowych¹⁶. Doprowadza to do sytuacji, w której „zastany porządek podziału na sferę prywatną i publiczną oraz hierarchia ważności spraw z nimi związanych zostaje poddana tu gruntownemu przemodelowaniu”¹⁷. Sygnalizuje się zjawisko zacierania

¹⁰ B. Kijewska, *Kobieta w przekazie telewizyjnym...*, s. 48.

¹¹ Z. Melosik, *Modernizm, postmodernizm, feminizm. Teoretyczne konfrontacje*, [w:] *Teoretyczne perspektywy badań nad edukacją rodzajową*, red. R. Chomczyńska-Rubacha, Łódź 2007, s. 20.

¹² R. Siemieńska, *Portrety kobiet i mężczyzn w środkach masowego przekazu oraz podręcznikach szkolnych*, Warszawa 1997, s. 17.

¹³ E. Malinowska, *Płeć kulturowa a przestrzeń społeczna*, „Kultura i Społeczeństwo” 2008, nr 3, s. 83–84, doi:10.35757/KiS.2008.52.3.5.

¹⁴ A. Kotlarska-Michalska, *Społeczne role kobiet*, „Edukacja Humanistyczna” 2011, nr 1 (24), s. 32, [https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Edukacja_Humanistyczna/Edukacja_Humanistyczna-r2011-t-n1_\(24\)/Edukacja_Humanistyczna-r2011-t-n1_\(24\)-s25-35/Edukacja_Humanistyczna-r2011-t-n1_\(24\)-s25-35.pdf](https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Edukacja_Humanistyczna/Edukacja_Humanistyczna-r2011-t-n1_(24)/Edukacja_Humanistyczna-r2011-t-n1_(24)-s25-35/Edukacja_Humanistyczna-r2011-t-n1_(24)-s25-35.pdf) [dostęp: 12.08.2024].

¹⁵ A. Kotlarska-Michalska, *Kobiety polskie w przestrzeni pozadomowej*, „Studia Sociologica” 2019, nr 11, vol. 1, s. 117–124, doi:10.24917/20816642.11.1.7.

¹⁶ J. Gładys-Jakóbk, *Kobiety w przestrzeni publicznej*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Studia i Prace” 2012, nr 3, s. 61, <https://cor.sgh.waw.pl/handle/20.500.12182/426> [dostęp: 12.08.2024].

¹⁷ M. Solarska, *Kobiety w sferze publicznej/politycznej – wyzwania historiograficzne*, [w:] *Drogi kobiet do polityki (na przestrzeni XVIII–XXI wieku)*, red. T. Kulak, M. Dajnowicz, Wrocław 2016, s. 456.

granic między przestrzenią publiczną i prywatną, pracą a domem, rolami zawodowymi, a rodzinnymi¹⁸. Przeobrażenia związane z kobiecymi przestrzeniami życia wyrażane bywają w obrazach prezentowanych przez środki masowego przekazu. Egzemplifikację stanowi transformacja wizerunków promowanych w amerykańskich mediach, gdzie w okresie II wojny światowej prezentowano obraz kobiet pracujących w przemyśle zbrojeniowym, a po jej zakończeniu obrazowano płęć żeńską w roli nieaktywnych zawodowo matek i żon¹⁹. Na podobne tendencje wskazuje coraz częściej obecny w przekazach wzorec superkobiety — wielozadaniowej, godzącej rolę matki i żony (sfera prywatna) z zawodowymi (przestrzeń publiczna)²⁰. Zmiany w polskiej przestrzeni medialnej ujawnia szczególnie zawartość prasy kobiecej po 1989 roku²¹, a także seriali fabularno-dokumentalnych:

Po 1989 r. modele ról kobiecych w Polsce stanowią mozaikę wzorów i krzyżujących się wpływów tradycji i nowoczesności. [...] Jasno sprecyzowany w rodzinie tradycyjnej podział na role i zachowania typowo kobiece i typowo męskie zaczyna zanikać. [...] Kobieta tradycyjna asymetrycznie (neotradycyjna) to kobieta o poszerzonym zestawie ról. Realizuje się zarówno jako żona, matka, gospodyni domowa, jak i pracownica²².

Za sprawą mediów dochodzi także do wyprowadzania ze sfery prywatnej rodzinnych, jak i intymnych elementów życia i przenoszenia do publicznej, przez co „linia między tym, co prywatne, i tym, co publiczne, zaciera się, a nawet zanika”²³. Zjawisko to występuje szczególnie w mediach ulegających tabloidyzacji (w przypadku prasy kobiecej: w segmencie rozrywkowo-plotkarskim i people) i uwidacznia się m.in. za sprawą procesu peopolizacji²⁴. Kluczowa staje się zatem identyfikacja terminu przestrzeń medialna jako jednego z wymiarów przestrzeni pub-

¹⁸ Zob.: *Relacje praca–życie pozazawodowe. Droga do zrównoważonego rozwoju jednostki*, red. R. Tomaszewska-Lipiec, Bydgoszcz 2014.

¹⁹ R. Siemieńska, *Portrety kobiet i mężczyzn w środkach masowego przekazu...*, s. 17.

²⁰ M. Roca-Sales, G. López García, *Contemporary Portrayals of Women and Femininity. A Case Study of Lifestyle Blogs in the U.S.*, „Journal of Research in Gender Studies” 2017, nr 7 (2), s. 190, doi:10.22381/JRGS72201710.

²¹ A. Balczyńska-Kosman, *Udział kobiet w mediach a problematyka stereotypów płci...*, s. 116–117; A. Szwed-Walczak, *Transformacja ustrojowa na łamach pisma „Kobieta i Życie”*, [w:] *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku: polityka w prasie kobiecej*, red. M. Dajnowicz, A. Miodowski, Białystok 2019, s. 231–246.

²² M. Sławek-Czochra, *Kobiety w kulturze medialnej*, „Roczniki Kulturoznawcze” 2016, t. VII, nr 3, s. 200, doi:10.18290/rkult.2016.7.3-11.

²³ B. McNair, *Seks, demokratyzacja, pożądania i media*, przeł. E. Klekot, Warszawa 2004, s. 190, cyt. za: A. Dąbrowska, *Zacieranie granic między sferą prywatną i publiczną. Seksafera w „Samoobronie”*, „Oblicza Komunikacji” 2009, t. 2, s. 43, <https://wuwr.pl/okom/article/view/3155> [dostęp: 12.08.2024].

²⁴ Zob. E. Żyrek, *Polski wymiar peopolizacji. Casus dwutygodnika VIVA!*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2017, t. 60, nr 3 (231), s. 612–632, doi:10.4467/22996362PZ.17.037.7334.

licznej²⁵, a czasem nawet jako ekwiwalentu dla przestrzeni publicznej²⁶. W takim ujęciu media przybierają charakter przestrzeni „w której toczy się debata publiczna, gdzie kreuje się osobowości, prezentuje idee i promuje wartości”²⁷.

W świetle zaprezentowanych tez postanowiono się przyjrzeć konstruktom płaszczyzn aktywności społecznej kobiet kształtowanym przez prasę kobiecą. Celem artykułu była próba omówienia zagadnienia zacierania granic między przestrzenią publiczną a prywatną jako obszaru działalności kobiet. Przedmiotem badań uczyniono magazyn „Viva!”, rzadko poddawany opracowaniom naukowym w tym obszarze. Niniejsze rozważania bazują na ustaleniach ilościowych, zaprezentowanych w opracowaniu pt. *Role społeczne kobiet w przestrzeni publicznej i prywatnej w prasie typu people na przykładzie magazynu „Viva!” w latach 1997–2001*²⁸. Mając za podstawę wyniki

tychże badań oraz przywołane w niniejszym tekście teorie z zakresu nauk humanistycznych i społecznych, postanowiono odpowiedzieć na następujące pytania badawcze:

- 1) W jaki sposób zacierane są granice pomiędzy przestrzenią prywatną a publiczną, związane z aktywnością kobiet?
- 2) W jaki sposób społeczne role rodzinne i zawodowe przenikają do opozycyjnych przestrzeni prywatnej i publicznej?
- 3) Jaką rolę odgrywa w tych procesach środek masowego przekazu („Viva!”) oraz zjawiska przez niego generowane?

Aby tego dokonać, w badaniu posłużono się metodą analizy zawartości opartą na analizie dyskursu medialnego w jakościowym jej zakresie²⁹.

Materiał badawczy stanowią materiały prasowe opublikowane na łamach „Vivy!” w latach 1997–2001, w których kobieta była główną bohaterką przekazu³⁰. Ustanowione ramy czasowe nawiązują do przywołanych uprzednio aspektów: zmiany społecznego statusu kobiet tuż po transformacji ustrojowej oraz rynkowej pozycji „Vivy!”, mającej w tym czasie potencjał dotarcia do masowego odbiorcy. Objętość materiału, przyjętego w ramach zaproponowanej chronologii, jak i zastosowane uję-

²⁵ A. Ochman, *Medialna sfera publiczna według Jürgena Habermasa*, „Studia Paradyskie” 2015, t. 25, s. 147, <https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-bc8b467d-e19f-4fb3-97ec-447544081381> [dostęp: 12.08.2024].

²⁶ M. Jachimowski, *Przestrzeń medialna a przestrzeń polityczna: krótkie wprowadzenie do problemu*, [w:] *Mediatyzacja kampanii politycznych*, red. M. Kolczyński, M. Mazur, S. Michalczyk, Katowice 2009, s. 77.

²⁷ K. Molek-Kozakowska, *O wizerunkowości sfery publicznej i jej analizie retorycznej*, [w:] *Retoryka wizerunku medialnego*, red. A. Budzyńska-Daca, A. Kampka, K. Molek-Kozakowska, Warszawa 2016, s. 6.

²⁸ Zob. W. Sałek, *Role społeczne kobiet w przestrzeni publicznej i prywatnej...*

²⁹ M. Lisowska-Magdziarz, *Analiza zawartości mediów: przewodnik dla studentów*, Kraków 2004, s. 52–53.

³⁰ Dokonując analizy, nie uwzględniano tekstów opartych na krótkich, informacyjnych gatunkach dziennikarskich: notatkach, wzmiankach oraz zestawieniach. Te nie dostarczały wystarczająco szczegółowych informacji na temat kobiet w nich prezentowanych, tj. odnośnie do ich ról rodzinnych i/ lub zawodowych czy przestrzeni ich sprawowania.

cie jakościowe uniemożliwiają dokonanie jakościowej analizy wszystkich opublikowanych tekstów. Dlatego celowo zawężono próbę. Z 720 publikacji, które ukazały się w magazynie w omawianym okresie³¹, wyselekcjonowano 23, które utworzyły korpus badawczy do analizy. Taki dobór próby został uzasadniony zastosowanym porządkiem indukcyjnym — odzwierciedlał potrzebę uwzględnienia tych tekstów, które najlepiej ilustrowały omawiane zjawisko. Należy z całą stanowczością zaznaczyć, że celem badań nie była ocena dostateczności aktywności kobiet w omawianych sferach, jak również wyłonienie dominującej dziedziny ich działania, ale wyłącznie zaprezentowanie występującego i powtarzającego się, względnie stałego motywu mieszania się przestrzeni społecznego funkcjonowania bohaterek przekazów i określenie jego charakteru w perspektywie medium masowego.

Godzenie ról rodzinnych i zawodowych w perspektywie przestrzeni prywatnej i publicznej bohaterek przekazów

Jednym ze sposobów zacierania granic między przestrzenią publiczną i prywatną w „Vivie!” jest kreowanie wizerunków kobiet, które godzą życie rodzinne i zawodowe i tym samym podejmują jednocześnie działalność w obu sferach. Kluczową rolę w tym procesie odgrywa środek masowego przekazu. Zgodnie z koncepcją agenda-setting to właśnie media masowe ustalają hierarchię ważności — „wyznaczają odbiorcom tematy do rozmów, decydują, o jakich sprawach ludzie myślą i dyskutują”³², a także nadają ramy interpretacyjne kwestiom, wydarzeniom czy też tematom, o czym z kolei mówi teoria framingu³³. Rozstrzygającymi o charakterze tych mediów i ich przekazów są dwa czynniki. Pierwszy, nadrzędny, obejmuje program pisma (określany profilem tematycznym), rozumiany jako redakcyjne założenia dotyczące treści i formy zawartości mediów. Drugi stanowią jego bezpośredni realizatorzy — redaktorzy i autorzy tekstów, występujący w roli gatekeeperów „decydujących, o jakich ludziach i jakich wydarzeniach pisać oraz jaki obraz życia malować”³⁴. W tym sensie zespalandie przestrzeni i łączenie sprawowanych w nich ról jest spójne z koncepcją magazynu „Viva!”, a więc ideą informowania o życiu prywatnym postaci ze świata show-businessu³⁵.

³¹ W badaniach ilościowych bazowano na 720 materiałach opublikowanych w dwutygodniku.

³² *Słownik terminologii medialnej*, red. W. Pisarek, Kraków 2004, s. 4.

³³ *Leksykon terminów medialnych*, t. 1, red. K. Wolny-Zmorzyński, K. Doktorowicz, P. Planeta, Toruń 2024, s. 37.

³⁴ W. Schramm, *Men, Messages and Media. A Look at Human Communication*, New York 1973, s. 139, cyt. za: W. Pisarek, *Wstęp do nauki o komunikowaniu*, Warszawa 2008, s. 104.

³⁵ Zob. E. Żyrek, *Polski wymiar peopolizacji...*, s. 613.

Weronika Sałek w opracowaniu pt. *Role społeczne kobiet w przestrzeni publicznej i prywatnej w prasie typu people na przykładzie magazynu „Viva!” w latach 1997–2001*³⁶ dowiodła, że założenia formalne mają odzwierciedlenie w zawartości magazynu: licznych reprezentacjach kobiet w rolach żon i matek oraz jednoczesnym promowaniu wzorca aktywnej zawodowo kobiety³⁷. Co za tym idzie, bohaterki przekazów obrazowane są w warunkach konieczności godzenia wielu zobowiązań, związanych z rolami rodzinnymi i zawodowymi oraz wymiennej, a czasami jednoczesnej, obecności w obu sferach. Inicjatywa redaktorska w tym procesie widoczna jest najbardziej klarownie w przypadku wywiadu — sztandarowego gatunku „Vivy!”. Dziennikarze gatekeeperzy, decydujący o randze przekazywanych informacji, w toku rozmowy wyraźnie nakierowują rozmówczynię na traktowanie życia jako kompromisowego w kwestii pracy i rodziny: „Jest Pani bardzo popularną aktorką i matką licznej rodziny. To pewnie mnóstwo obowiązków. Jak Pani sobie z nimi radzi?”³⁸, „Jak ci się udaje godzić rolę mamy z rolą artystki?”³⁹, „Chce Pani pogodzić macierzyństwo i sprawy zawodowe?”⁴⁰, „Jak wspominasz teraz okres ciąży? Był to czas dosyć pracowity dla ciebie, bo nowa płyta, trasa koncertowa, promocja filmu, nowy teledysk, nagranie duetu, wywiady...”⁴¹ i in. Warto zauważyć, że dziennikarze poświęcają uwagę wyłącznie mediacji na linii macierzyństwo – praca, a zestawienia przestrzeni publicznej i roli żony czy partnerki nie występują.

Rozumiejąc zatem scalanie sfer publicznej/ prywatnej jako efekt godzenia funkcji odgrywanych w społeczeństwie, kobiece sylwetki prezentuje się przez pryzmat konsekwencji sprawowania ról rodzinnych, będących odczuwanymi poza środowiskiem domowym i prywatną przestrzenią aktywności kobiet⁴². Oddziaływanie sytuacji rodzinnej na karierę (kojarzoną z publiczną dziedziną życia) prezentują mechanizmy dostosowania trybu realizacji obowiązków zawodowych w warunkach opieki nad dzieckiem. Przykładowo skutkiem posiadania noworodka dla Moniki Mizielińskiej jest konieczność zastąpienia pracy w pełnym wymiarze godzin na zadaniową i przerwana, wykonywana wtedy gdy pozwala jej na to rodzicielstwo:

Monika po trzech miesiącach od porodu już zjawiała się w biurze. Jej austriackim szefom za bardzo na niej zależało, by stosować jakieś ograniczenia. Wiedzieli, że czego nie

³⁶ Zob. W. Sałek, *Role społeczne kobiet w przestrzeni publicznej i prywatnej...*

³⁷ W. Sałek, *Role społeczne kobiet w przestrzeni publicznej i prywatnej w prasie typu people na przykładzie magazynu „Viva!” w latach 1997–2001*, „Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobietych” 2023, nr 2 (15), s. 173–181, doi:10.15290/cnisk.2023.02.15.09.

³⁸ A. Lesiak, *Jane Seymour. O guście teściowej i błękitnych oczach męża*, „Viva!” 1998, nr 2, s. 30.

³⁹ K. Olkiewicz, *Katarzyna Groniec. Nie pytajcie mnie, jak żyć*, „Viva!” 1998, nr 15, s. 36.

⁴⁰ K. Pytlakowska, *Anna Maria Jopek*, „Viva!” 1998, nr 18, s. 35.

⁴¹ H. Prus, *Kasia Kowalska. W roli szczęśliwej mamy*, „Viva!” 1997, nr 10, s. 28.

⁴² A. Kotlarska-Michalska, *Spoleczne role kobiet...*, s. 34.

wykonam do południa, skończę wieczorem w domu, gdy mały już zaśnie. Pracowałam więc między karmieniami, nie zaniedbując spotkań biznesowych. I powiedziałam sobie. Mogę szczerze powiedzieć, że dziecko nie przeszkadza w karierze, a nawet pomaga, bo staram się pracować szybciej, na tempo, żeby mieć więcej czasu dla synka⁴³.

W tym miejscu warto dodać, że rola zawodowa może przenikać do przestrzeni prywatnej również na poziomie dosłownym, poprzez wykonywanie pracy z domu (dziś nazywaną zdalną lub home-office), lub nawet adaptację przestrzeni mieszkalnej na potrzeby zawodowe. Sytuację, w której miejsce zamieszkania staje się jednocześnie miejscem pracy, opisuje przypadek Laury Biagiotti, która zamieszkawszy w XI-wiecznym zamku, jedno z pomieszczeń przeznaczyła na pracownię⁴⁴. Zabiegi te na łamach „Vivy!” są jednak reprezentowane raczej nielicznie, a powodów należy się doszukiwać w dominującym charakterze profesji kobiet, których obowiązki najzwyczajniej nie są możliwe do wykonania w przestrzeni domowej⁴⁵.

Skutkom wyrażanym w zaadaptowaniu do funkcjonowania w społecznej konfiguracji matka-karierowiczka przeciwstawiane są portrety kobiet, które spotykają się z barierami kreowanymi przez otoczenie zawodowe (ważąc na posiadany status osób publicznych, należy do tej grupy zaliczyć nie tylko bezpośrednich przełożonych, ale także specjalistów z dziedziny, krytyków i opinię społeczną). Przypadek Victorii Beckham ukazuje trudności związane z ponownym wkroczeniem do zawodu piosenkarki, będąc w roli matki, wynikające z panujących w społeczeństwie stereotypów płciowych. W materiale przytoczona zostaje krytyka środowiska zawodowego wskazującego na brak kompetencji, rezygnację z uczestnictwa w przestrzeni publicznej i suponującego dalszą reprodukcję, do której jako kobieta biologicznie została stworzona: „Krytycy muzyczni «delikatnie» sugerują, że Posh powinna urodzić kolejne dziecko i zapomnieć o karierze”⁴⁶. Tego rodzaju marginalizacja ambicji powielana jest również przez redaktora „Vivy!”, trzykrotnie nawiązującego do powodów, dla których Beckham kontynuuje karierę: „Nie dziwią się [ludzie — przypis aut.], że wydaje Pani swoją płytę?”, „To po co się szarpać i nagrywać płytę?”, „Cały czas nie rozumiem, po co Pani ta płyta”⁴⁷. Bohaterka przekazu, postawiona przed koniecznością podjęcia próby usprawiedliwienia, odpowiada:

Ciężko pracuję, a równocześnie prowadzę dom i wychowuję dziecko. Pisze Pan do magazynu, który czytają kobiety? One rozumieją, jakie to jest trudne. Do tej pory mó-

⁴³ K. Pytlakowska, *Monika Mizielińska. Miłość na raty*, „Viva!” 1998, nr 8, s. 54.

⁴⁴ H. Wolska, *Laura Biagiotti, biała dama ze starego zamku*, „Viva!” 1998, nr 2, s. 4.

⁴⁵ Najliczniejsze reprezentacje stanowiły: aktorki, piosenkarki, modelki, członkinie rodziny królewskiej, dziennikarki, sportsmenki. Zob. więcej: W. Sałek, *Role społeczne kobiet w przestrzeni publicznej i prywatnej...*, s. 173–181.

⁴⁶ S. Pinkwart, *Victoria Beckham. Wolność? – Muszę ją kupić*, „Viva!” 2001, nr 21, s. 48.

⁴⁷ Tamże.

wiono o mnie „elegantka”, wyobrażając sobie panienkę z ładną buzią w superciuchach i butach na wysokich obcasach. Niewiele osób wiedziało, że ta elegantka potrafi pracować, przygotowywać obiad i jeszcze znajdzie czas, żeby pójść z dzieckiem na spacer⁴⁸.

W inny sposób przejawy stereotypizowania płciowego zaprezentowane zostały na przykładzie Madonny. Środowisko sugerowało wykorzystanie roli matki do celów zawodowych, jak wspomina: „Posadzili mnie, że zaszłam w ciążę dla rozgłosu i reklamy, bo dostawałam coraz mniej propozycji”⁴⁹.

Dominujące ujęcia kobiet aktywnych w sferze zawodowej i silnie lansowany model karierowiczki sprawiają, że odwrotna sytuacja również występuje, kiedy bohaterki przekazów doświadczają skutków pełnienia ról zawodowych w przestrzeni prywatnej. Jak ukazują materiały „Vivy!”, wykonywanie pracy lub kształcenie przygotowujące do niej przy jednoczesnym sprawowaniu ról matek wiąże się priorytetyzacją. Kobiety stają przed koniecznością rezygnacji z pewnych aspektów życia rodzinnego, aby sprostać wymaganiom pracy i wytyczonym przez siebie celom. Hierarchię, w której role w sferze publicznej mają wyższy priorytet, ustaliła na przykład Maria Seweryn: „Właśnie zaczynamy przygotowywać w szkole przedstawienie dyplomowe [...]. Wolałabym cały czas poświęcić dziecku, ale muszę ukończyć studia w tym roku”⁵⁰. Z perspektywy emocjonalnej na konsekwencje poświęcenia niektórych obowiązków matki na rzecz zawodowych spogląda Małgorzata Żak, zapytana przez redaktora: „Czy coś Pani nie umyka? Przy dzieciach w najtrudniejszych chwilach jest kto inny, nie mama”⁵¹, odpowiada: „To prawda, zaczynam, być zazdrosna o nianię, bo dzieci są z nią bardzo zżyte”. Dodaje jednak, „Ale nigdy nie miałam wątpliwości, że dokonałam właściwego wyboru. [...] Zdaję sobie sprawę, że Piotrusia nieco wcześniej zostawiłam, lecz nie byłam w stanie dłużej w domu wytrzymać, no i wyrwałam się. Zresztą staram się jakoś godzić moje obowiązki. Kontaktuję się często ze szkołą, spędzam z dziećmi weekendy, razem jeździmy na wakacje”⁵².

W warunkach godzenia wielu ról społecznych granica między przestrzeniami życia prywatnego i publicznego staje się rozmyta. Często więc oddziaływanie przybiera charakter obopólny dla przestrzeni lub ogólny, jak np. w przypadku pogorszenia stanu zdrowia kobiety, o którego psychicznych aspektach wypowiada się Kasia Kowalska:

Był to rzeczywiście bardzo trudny okres w moim życiu. Dużo pracowałam. [...] Nie chciałam robić z tego sensacji, nie chciałam mieć z tego powodu jakichś specjalnych

⁴⁸ Tamże.

⁴⁹ C. Pearlman, *Madonna*, „Viva!” 1997, nr 1, s. 7.

⁵⁰ B. Janicka, *Maria Seweryn i Robert Jaworski. Cały kosmos nowych uczuć*, „Viva!” 1998, nr 1, s. 35.

⁵¹ K. Pytlakowska, *Małgorzata Żak*, „Viva!” 1998, nr 19, s. 59.

⁵² Tamże.

przywilejów. W związku z tym był to naprawdę dla mnie ogromny wysiłek, niektóre koncerty bardzo mnie męczyły, ale nie mówiłam o tym głośno. Fizycznie ten okres bardzo dobrze zniosłam, gorzej było ze stroną psychiczną, bo był to ważny okres w moim życiu, nie tylko zawodowym. Ale podobno tak już w życiu jest — raz gorzej, raz lepiej⁵³.

Łączenie przestrzeni w kontekście konsekwencji występuje także na poziomie symbolicznym, w sposobie myślenia o potrzebach własnych (zawodowych) i innych (rodziny) oraz planowaniu czasu poświęconego na obie role. W dłuższej wypowiedzi Anna Maria Jopek tworzy strukturę wielopoziomowych komplikacji, reflektując nad różnymi aspektami tego procesu, m.in. zasadnością równowagi między macierzyństwem a sprawami zawodowymi, skutkami dla siebie i dziecka, podpierając doświadczeniami przeszłymi i przyszłymi:

Uważam, że dadzą się one pogodzić, tylko czy warto? Mogę wynegocjować takie warunki, by Franek mógł być ze mną przez cały czas. Z okazji promocji płyty „Szeptem” miałam w radiowej „Trójce” godzinny recital. Franek czekał w garderobie z moją mamą i przyjaciółką. Godzina dla mnie to była wieczność, a ja musiałam się bardzo starać, by o nim nie myśleć. Śpiewanie wymaga skupienia. I wtedy pomyślałam sobie, że albo robię karierę, albo wychowuję dziecko. Rodzina jest w końcu ważniejsza od wszystkiego, a to, co mnie spotkało zawodowo, i tak się zdarzy, bo jest w górze zapisane. Ale jeszcze wystąpię w Sopocie i Franek, biedaczysko, pojedzie z nami. Tylko pytanie, co dla niego lepsze: pozostawanie w domu czy życie koczownicze? Tego jeszcze nie wiem. Gdy podrośnie, przekonamy się, czy jest takim obieżyświatem, jak my z Marcinem, czy też ma naturę domatora. W każdym razie zawsze wybiorę to, co lepsze dla niego⁵⁴.

Niejednoznaczny obraz wspólnego funkcjonowania kobiety z dzieckiem w przestrzeni prywatnej i publicznej prezentuje Katarzyna Groniec. Swoją wypowiedź rozpoczyna od nawiązania trudów równoważenia zobowiązań, które skutkują silnymi emocjami w przestrzeni prywatnej, a w przestrzeni publicznej brakiem skupienia uwagi na obu rolach: „To jest bardzo trudne. Zdarzają się wyjazdy, kiedy nie ma mnie w domu po kilka dni i tęsknimy za sobą. Marianna nie może jeździć ze mną non stop pociągami i obijać się o moje nogi. Nie mogłabym tego znieść”⁵⁵. Kontynuuje jednak, prezentując mieszany obraz rzeczywistości: „Ale normalni rodzice idą do pracy o siódmej, wracają o szesnastej i też mają mało czasu dla dzieci między szesnastą a dobranocką. A ja mieszam dni wolne od pracy i mogę cały ten czas poświęcić Mariannie. Jestem, jestem, jestem i wściekam się na siebie. Bo ile można być ze sobą?”⁵⁶, aby następnie zwrócić się ku stricte pozytywnemu: „Mnie na po-

⁵³ H. Prus, *Kasia Kowalska...*, s. 28.

⁵⁴ Tamże.

⁵⁵ K. Olkiewicz, *Katarzyna Groniec...*, s. 36.

⁵⁶ Tamże.

czątku też się tak wydawało, ale okazało się, że jest zupełnie na odwrót. Marianna mnie nakręca i utrzymuje przy zdrowych zmysłach. Nie jest dla mnie kulą u nogi (w odpowiedzi na stwierdzenie redaktora): Kobiety zwykle się boją, że jak urodzą dziecko, będą musiały wyrzec się sukcesów zawodowych”⁵⁷. Sprzeczną naturę konotacji matka — zawód ujawnia także dialog redaktora z Izabellą Scorupco. Z jednej strony, uwidacznia się konsekwencja funkcji matki w postaci rezygnacji z niektórych zleceń:

- Redakcja: „Miewa Pani uczucie, że odmawiając propozycji [pracy — przypis aut.] skusi Pani zły los, że potem ofert długo nie będzie?”
- Izabella Scorupco: „No nie, gdybym przyjmowała wszystko, co mi proponują, też miałabym to za złe. Mam trzyletnią córkę, więc gram tylko tyle, ile mogę, by nie odbijało się to źle na moim macierzyństwie”⁵⁸.

W odpowiedzi na kolejne pytanie jednak rozmówczyni najwyższy priorytet nadaje macierzyństwu, a kwestię wycofania się z pewnych aspektów kariery pomija:

- Redakcja: „Rezygnuje Pani z czegoś dla Julii?”
- Izabella Scorupco: „Nie ma na to pytanie odpowiedzi — dla dziecka nie rezygnuje się z niczego, bo to dziecko pozostaje na pierwszym planie. Nie znoszę narzekań w stylu: „Dziecko, tyle dla ciebie poświęciłam. Gdyby nie ty, to ja.... Dziecko się kocha, jest się z nim, daje mu się maksimum uwagi. A przede wszystkim miłość, miłość, miłość....”⁵⁹.

Zacieranie granic przestrzeni publicznej i prywatnej kobiet w perspektywie wojeryzmu medialnego

Konstituowanym elementem procesu zacierania granic między przestrzenią publiczną a prywatną jest zjawisko *wojeryzmu medialnego* (też: *voyeuryzmu*), rozumiane jako

postawa odbiorców polegająca na obserwowaniu rzeczywistości wykreowanej przez środki masowego przekazu oraz osób w niej uczestniczących, świadomych tego lub nie. Obnażanie w mediach następuje nie tylko w znaczeniu fizycznym, ale także psychicznym. Widz uczestniczy więc w życiu innych, wkracza w sferę prywatną, a często

⁵⁷ Tamże.

⁵⁸ A. Leszczyńska-Paź, *Izabella Scorupco. W jednym łóżku śpię z Julią*, „Viva!” 2001, nr 5, s. 31.

⁵⁹ Tamże.

intymną. Tym samym zaspokaja naturalną ciekawość, a także partycypuje w nowym rodzaju komunikowania międzyludzkiego⁶⁰.

Wojeryzm, nazywany „przyjemnością wynikającą z patrzenia” czy też po prostu „podglądactwem”⁶¹, charakteryzuje każdy tytuł prasowy, który podlega tabloidyzacji, a więc przede wszystkim prasę tabloidową (np. „Fakt” czy „Super Express”), ale także i prasę typu people, do której „Vivę!” niewątpliwie zaliczyć należy⁶². Dzięki tego rodzaju mediom następuje przenoszenie aspektów rodzinnych i domowych do przestrzeni medialnej — w tym znaczeniu rozumianej jako tożsamej z publiczną. Warto podkreślić, że z wojeryzmem związane jest zjawisko ekshibicjonizmu medialnego „polegające na upublicznianiu nagości bądź elementów prywatnego życia, aby zdobyć popularność”⁶³. Można zatem wyodrębnić dwa wymiary wojeryzmu medialnego, oparte na stopniu nadzoru i świadomości bohatera przekazu: kontrolowany i niekontrolowany.

Wojeryzm medialny funkcjonuje w „Vivie!” dzięki dostarczającym materiałom zawierającym detaliczne informacje o życiu prywatnym osób publicznych. Wyrazem podglądactwa kontrolowanego przez bohaterki przekazów są charakterystyczne dla „Vivy!” obszerne wywiady. Kobiety, już w momencie przyjęcia zaproszenia do rozmowy przeznaczonej do opublikowania na łamach magazynu, godzą się na upublicznienie, medialną widoczność i kreowanie wizerunku na warunkach określanych przez media. Równocześnie posiadają sposobność kontrolowania przepływu informacji poprzez selekcję tematów i treści, którymi chcą się dzielić. Chociaż otrzymują pytania o sferę rodzinną i domową, wypowiadając się mają możliwość odmówienia udzielenia odpowiedzi, zmiany toru rozmowy czy też jej zakończenia. Niemniej jednak takie sytuacje należą do rzadkości, a rozmówczynie bez oporów ujawniają szczegóły z życia prywatnego. Najpełniej istotę omawianego zjawiska oddają wywiady z kobietami i ich partnerami, w których bohaterowie toczą między sobą dialog na temat własnego związku. W materiale *Jak się kochają* Katarzyna Skrzynecka i Ferid Lakhdar w kolejnych etapach opowieści przywoływali moment zapoznania, zaręczyn, godzenie pracy i związku, plany związane z macierzyństwem i ojcostwem i in.⁶⁴

Ponownie należy podkreślić rolę dziennikarzy w omawianym zabiegu, którzy poprzez odpowiednio skonstruowane pytania stwarzają okazję do omawiania pry-

⁶⁰ J. Wieczorek, *Okiem podglądacza, czyli zjawisko wojeryzmu w polskich mediach i polityce*, „Świat Idei i Polityki” 2014, t. 13, s. 54, doi:10.15804/siip201404.

⁶¹ Tamże, s. 53.

⁶² Na temat wojeryzmu medialnego zob. więcej: A. Ogonowska, *Voyeurizm telewizyjny. Między antologią telewizyjną a rzeczywistością telewidza*, Kraków 2006; O. Białek-Szwed, *Voyeurizm medialny w kontekście współczesnej prasy w Polsce*, Toruń 2012.

⁶³ J. Wieczorek, *Okiem podglądacza, czyli zjawisko wojeryzmu...*, s. 53–54.

⁶⁴ L. Śnieg-Czaplewska, *Katarzyna Skrzynecka i Ferid Lakhdar. Jak się kochają*, „Viva!” 2001, nr 8, s. 42–48.

watnych szczegółów z życia na publicznych łamach medium. W wysokim stopniu ukazują to pytania na temat związku małżeńskiego, kierowane do Olgi i Jacka Bończyków:

- moment poznania „To już coś między Wami było?”;
- rolę żony, jako opiekunki domu „Porozrzucane skarpetki?” (w kontekście odpowiedzi na Jacka Bończyka na poprzednie pytanie „Potrzebowałem kobiety, która zjawi się i parę rzeczy poukłada”;
- decyzyjność i podporządkowanie „Kobieta wybiera?”;
- obawy i przeszkody w związku: „Nie baliście się, że co nagle to po diable?”, „Nie bała się Pani następnego trwałego związku po doświadczeniach z poprzednim?”; „Bywają awantury?”, „Mąż jest trudny?”;
- nawet te bardzo intymne, związane z inicjacjami seksualnymi „Sąsiedzi twierdzą, że wcześniej gaśnie u Was światło w sypialni...”⁶⁵.

Kolejną formą upubliczniania tego, co prywatne bywa uprawiany na łamach „Vivy!” *sharenting*. Ten stosunkowo nowy termin, powstały w wyniku połączenia słów *share* (rozpowszechniać, dzielić się) oraz *parenting* (rodzicielstwo, pełnienie roli rodzicielskiej)⁶⁶, utożsamiany jest głównie z przestrzenią nowych mediów. Ale jego mechanizmy zasadzające się na udostępnianiu „zdjęć i innych materiałów dotyczących dzieci”⁶⁷, „dzieleniu się osobistymi wydarzeniami z życia rodziny”⁶⁸ można także odnaleźć w tradycyjnych środkach masowego przekazu. Publikacja dotycząca Anny i Krzysztofa Ibiszów, wówczas świeżo upieczonych rodziców, dostarcza szczegółowych informacji o noworodku, którego — jak zaznacza redakcja w lidzie — „Zgodzili się pokazać VIVIE! gdy skończył zaledwie cztery tygodnie”⁶⁹. Przekaz został zatem uzupełniony licznymi fotografiami dziecka i rodziców, również w sytuacji karmienia (zdjęcie prezentuje Annę Ibisz z odsłoniętą, całkowicie nagą piersią, na którą nałożono stosowną cenzurę). W treści właściwej bohaterka opisuje ten proces: „Łzy lały mi się jak groch, Maks darł się wniebogłose, a my czuliśmy się bezsilni, bo bardzo chciałam karmić, a on bardzo chciał jeść, tylko nie z piersi”⁷⁰, jak inne komplikacje związane z wkroczeniem w rolę matki np. brak doświadczenia i fizyczne wyczerpanie „W szpitalu wszystko wydawało nam się o wiele prostsze. Ale w domu w ogóle nie wiedzieliśmy, jak się do czegokolwiek zabrać. Po pierwszej

⁶⁵ K. Pytlakowska, *Olga i Jacek Bończykowie. Cudowna niezgodność charakteru*, „Viva!” 2001, nr 26, s. 56–58.

⁶⁶ A. Brosch, *Sharenting — nowy wymiar rodzicielstwa?*, [w:] *Świat małego dziecka. Przestrzeń instytucji, cyberprzestrzeń i inne przestrzenie dzieciństwa*, red. H. Krauze-Sikorska, M. Klichowski, Poznań 2017, s. 380.

⁶⁷ P. Uram, M. Reiter, O. Graf, *Sharenting — kreowanie i ochrona wizerunku dzieci w social mediach*, „Pedagogika Społeczna” 2020, nr 2 (76), s. 156, doi:10.35464/1642-672X.PS.2020.2.09.

⁶⁸ A. Błasiak, *Sharenting — współczesną formą rodzicielskiej narracji*, „Horyzonty Wychowania” 2018, nr 42, t. 17, s. 127, doi:10.17399/HW.2018.174209.

⁶⁹ K. Pytlakowska, *Krzysztof i Anna Ibiszowie*, „Viva!” 2001, nr 1, s. 34.

⁷⁰ Tamże, s. 39.

spędzonej wspólnie nocy — zaznaczam: nie przespanej, tylko spędzonej, stwierdziłiśmy, że musimy wszystko to inaczej zorganizować⁷¹. W innym przypadku obserwować można sesję zdjęciową Kasi Kowalskiej z 20-dniowym dzieckiem⁷², a Hanna Smoktunowicz dzieli się fotografią córki mającej trzy dni⁷³.

Warto zauważyć, że wywiady nierzadko przeprowadzane są w środowisku domowym, co oprócz zapoznania z pełnionymi funkcjami społecznymi i punktem widzenia bohaterki daje dziennikarzowi wgląd przestrzeń domową i to jak kobieta w niej funkcjonuje — jej wygląd, zachowanie, a także upodobania estetyczne na bazie wnętrza miejsca zamieszkania. We fragmencie rozmowy z Alicją Resich-Modlińską przeczytać można:

Jesteśmy w jej domu, w którym mieszka od dwóch lat [...]. Wita mnie ubrana w T-shirt i džinsy. Wygląda na trochę zmęczoną [...]. Jest estetką, przykładą dużą wagę do koloru. To widać po wystroju domu. Najwięcej w nim zieleni i turkusów. Przy kilkumetrowym stole, zajmującym w przestronnym salonie najwięcej miejsca, stoją krzesła z wysokimi oparciami. Fotele i kanapę wymyśliła w barwie turkusowej. Łazienki zaś to prawdziwe szaleństwo. W jednej, wyłożonej białą-zieloną glazurą, na suficie widnieje obraz imitujący niebo. Druga, morelowo-beżowo-biała, ma na suficie duże okno. W tym domu okna i lustra jeszcze dodają przestrzeni⁷⁴.

Obszerne opisy domostwa uzupełniają liczne fotografie, co wydaje się mieć znaczenie dla subiektywnej oceny odbiorcy mogącego zestawić perspektywę nadawcy, interlokutorki i swoją własną. Podglądaną przestrzeń prywatną można więc rozumieć również na poziomie dosłownym — jako miejsce, w którym kobieta żyje, nie zaś wyłącznie przez wzgląd na pełnione w niej role społeczne.

Magazyn wprowadza na swoje łamy także podglądactwo niekontrolowane przez bohaterki będące nieświadomymi, że poddają pod publiczną debatę medialną charakter swoich działań prywatnych. Zjawisko to w „Vivie!” obrazują artykuły bazujące na doniesieniach paparazzi, opisujące sytuacje, w których kobiety zostały „przyłapane” w sytuacjach prywatnych. Egzemplifikację stanowi materiał zatytułowany *Księżna Karolina z Monako i Ernst Von Hannover. Wspólne Wakacje*, w całości poświęcony obszerne i szczegółowe opisowi wypoczynku monakijskiej księżnej Karoliny Hanowerskiej. We fragmencie przeczytać można: „Na zdjęciach zrobionych na plaży Holetown na Barbadosie księżniczka odmłodziła [...]. W czasie urlopu Karolina chodziła z narzeczonym i dziećmi na długie spacer, gimnastykowała się, uprawiała jogę i pływała. Cała rodzina karmiła też żółwie na specjalnej

⁷¹ Tamże.

⁷² H. Prus, *Kasia Kowalska...*, s. 24–29.

⁷³ K. Pytlakowska, *Hanna Smoktunowicz. Julia — mój mały cud*, „Viva!” 1999, nr 9, s. 72–74.

⁷⁴ K. Pytlakowska, *Alicja Resich-Modlińska*, „Viva!” 1997 nr 5, s. 48–49.

farmie hodowlanej”⁷⁵. Wspomniane fotografie przedstawiają bohaterkę w momentach negliżu i czułości okazywanej partnerowi, co przestrzeń prywatną czyni również intymną. Przykład materiału o księżnej Karolinie pokazuje, że łączenie przestrzeni może się odbywać na dwóch poziomach jednocześnie. Poza nieświadomym obnażaniem intymnych spraw w mediach zaobserwować można również spędzanie czasu wolnego w gronie rodziny, co niewątpliwie wiąże się z przestrzenią prywatną. Odpoczynek odbywa się jednak jednocześnie poza klasycznymi ramami domowymi sfery prywatnej — w przestrzeni publicznej, wspólnej dla wszystkich. Co ciekawe, wakacje Księżnej okazały się na tyle interesujące, że ponownie opisowi rodziny w przestrzeni publicznej poświęcono miejsce w przekazie oparzone tytułem: *Beztroskie wakacje księżęcej rodziny*⁷⁶. W podobnych okolicznościach obrazowana była także Jennifer Lopez⁷⁷ czy Carolyn Kennedy⁷⁸. Nie sposób w tym miejscu nie przytoczyć również licznych materiałów podglądających księżną Dianę, które (także po jej śmierci) opisywały szczegóły związku z Dodim al-Fayedem i obrazowały je zdjęciami wykonanymi podczas prywatnych spotkań z partnerem. Warto zaznaczyć, że obejmują one również ostatnie spotkanie pary, będące jednocześnie momentem śmierci obojga (wraz z fotografiami powypadkowymi)⁷⁹.

Zakończenie

Celem badań było scharakteryzowania zjawiska zacierania granic między przestrzenią publiczną a prywatną w perspektywie usytuowania społecznego kobiet na przykładzie materiałów opublikowanych w „Vivie” w latach 1997–2001. Zjawisko to znalazło swoje miejsce w zawartości magazynu poprzez prezentowanie sylwetek kobiet godzących role rodzinne i zawodowe, odgrywane naprzemiennie lub jednocześnie w przestrzeniach publicznej/ prywatnej. Dziedzinę rodzinną zawężano do roli matki, pomijając relacje małżeńskie i zobowiązania związane z gospodarstwem domowym, co spowodowało ten proces do łączenia macierzyństwa i kariery. Bohaterki przekazów opisywały swoje doświadczenia przez pryzmat skutków odczuwanych w przestrzeni publicznej/ prywatnej: o charakterze organizacyjnym (w zakresie planowania czasu i miejsca pracy,) pojawiających się barier o (podłożu stereotypowym

⁷⁵ B. a., *Księżna Karolina z Monako i Ernst Von Hannover. Wspólne wakacje*, „Viva!” 1998, nr 3, s. 12.

⁷⁶ A. Szczygieł-Luboń, *Beztroskie Wakacje księżęcej rodziny*, „Viva!” 1999, nr 5, s. 33–38.

⁷⁷ A. Szczygieł-Luboń, *Ach, jak gorąco!*, „Viva!” 2001, nr 18, s. 41–42.

⁷⁸ A. Lesiak, *Byli ze sobą tacy szczęśliwi*, „Viva!” 1999, nr 19, s. 58–62.

⁷⁹ M.in. A. Lesiak, *Księżna Diana. Miłość czy namiętność?*, „Viva!” 1997, nr 15, s. 14–18; A. Majówna, *Lady Diana nie żyje*, „Viva!” 1997, nr 16, s. 4–14; B. a., *Księżna Diana. Czy naprawdę wszystko na sprzedaż?*, „Viva!” 1998, nr 2, s. 10.

ze względu na przypisaną płć żeńską), konieczności ustalenia hierarchii ważności obowiązków, pojawieniu się silnych emocji lub problemów natury psychologicznej czy rozważań o pozytywach i wadach prób godzenia opieki nad dzieckiem z pracą zawodową.

Przestrzenie aktywności przenikają się zatem na siebie na wiele sposobów. W perspektywie tak skomplikowanej sieci powiązań między sferami publiczną i prywatną określenie ich granic staje się zadaniem wymagającym. Szczególnie gdy, jak w przypadku prasy typu *people*, przestrzenie zostają ukazywane z perspektywy kobiet wysoko sytuowanych, o statusie osób publicznych, a w rezultacie uprzywilejowanych społecznie. Te cechy umożliwiają dostosowanie trybu realizacji kariery poprzez pracę z domu lub sposobność pojawienia się w miejscu pracy z dzieckiem, co uwidacznia migrację ról rodzinnych i zawodowych w obrębie obu przestrzeni. Można więc przyjąć, że pełnienie określonej funkcji nie decyduje o uczestnictwie w danej przestrzeni, ale raczej determinuje charakter, zakres i konsekwencje tej obecności. Na łamach „Vivy!” przedstawiano przecież kobiety, którym mimo trudności i dzięki kompromisom udawało się godzić różne obowiązki rodzinne i zawodowe niezależnie od przestrzeni ich realizacji.

Tak ustanowiony porządek życia społecznego jest wynikiem rzeczywistej aktywności kobiet. Należy podkreślić jednak znaczną rolę „Vivy!” w analizowanych w tej pracy procesach, która uwidacznia się w dwóch wymiarach. Po pierwsze, jako medium masowe w szerokim rozumieniu jest zdolna odtwarzać sytuację kobiet i tym samym wzmacniać ich ukształtowaną pozycję jako obecnych w obu sferach życia. Prowadzi to do wniosku, że magazyn odzwierciedlał tendencje natury społeczno-ekonomicznej kobiet panujące w Polsce w pierwszych latach po transformacji ustrojowej. W węższym znaczeniu jako podlegający instytucjonalizacji nadawca o zbiorowym charakterze, „Viva!” spełnia rolę decyzyjną w kwestii doboru: omawianej na swoich łamach problematyki (przyjętej w ramach ustanowionych zasad formalnych i tematycznych), bohaterów przekazów, a także, w mikroperspektywie, na kierunku konkretnego materiału czy fragmentu dialogu, co znajduje uzasadnienie w medioznawczych teoriach agenda-setting, framingu i gatekeepingu. W takim sensie czasopiśmo i jego wydawca oraz redaktorzy w sposób celowy ramują przenikanie się przestrzeni funkcjonowania kobiet. Zabieg ten wspomagany jest (przez wykreowane dzięki relacji media – odbiorca) zjawisko wojeryzmu, czyli podglądactwa. Za jego pomocą do publicznej przestrzeni medialnej przenikają role i relacje rodzinne, sprawy domowe i prywatne kobiet. Jak zauważono podczas prezentacji wyników analizy, zakres kontroli przepływu informacji o takich cechach zależy jest od charakteru przekazów. Niemniej zarówno realizowane w konwencji wywiadu, jak i te bardziej stabilizowane dowodzą upubliczniania elementów intymnych życia kobiet. Uwzględniając celebrycki status bohaterek „Vivy!”, należy wnioskować że przenoszenie aspektów życia prywatnego do sfery publicznej pozostaje działaniem zamierzonym, o podłożu ekshibicjonizmu medialnego — w celu zdobycia popularności, czy wręcz

rozumianego jako sposób na życie i karierę⁸⁰. Występowanie kobiet w roli matek upubliczniających informacje dotyczące dzieci, skłania do konkluzji, że w badaniach nad wojeryzmem (w zakresie działań płci żeńskiej) uwzględniać należy również tzw. sharenting, jako przejaw ekshibicjonizmu.

Autorka ma świadomość tego, że w artykule zaprezentowano zagadnienie przenikania się sfer aktywności społecznej kobiet w wąskim ujęciu, sygnalizując jedynie funkcjonowanie zjawiska i demonstrując na przykładzie „Vivy!” jego charakter. Nie ulega wątpliwości, że konteksty omawianej problematyki obejmują obszar znacznie rozleglejszy. Przeprowadzoną analizę sugeruje traktować jako zarys mogący się stać punktem wyjścia do dalszych rozważań. Warto poszerzyć badania o perspektywę odbiorczyń prasy typu people w ramach oceny wpływu prezentowanych na łamach magazynu ról kobiecych i osadzenia w dziedzinach publicznej/ prywatnej.

Bibliografia

Źródła

„Viva” 1997–2001

Opracowania

- Balczyńska-Kosman A., *Udział kobiet w mediach a problematyka stereotypów płci*, „Przegląd Politologiczny” 2011, nr 2, s. 113–120, <http://hdl.handle.net/10593/6165> [dostęp: 12.08.2024].
- Białek-Szwed O., *Voyeurizm medialny w kontekście współczesnej prasy w Polsce*, Toruń 2012.
- Błasiak A., *Sharenting — współczesną formą rodzicielskiej narracji*, „Horyzonty Wychowania” 2018, nr 42, t. 17, s. 125–134, doi:10.17399/HW.2018.174209.
- Brosch A., *Sharenting — nowy wymiar rodzicielstwa?*, [w:] *Świat małego dziecka. Przestrzeń instytucji, cyberprzestrzeń i inne przestrzenie dzieciństwa*, red. H. Krauze-Sikorska, M. Klichowski, Poznań 2017, s. 379–399.
- Bulisz E., *Realizacje konwencji gatunkowych w polskiej prasie typu people (na przykładzie dwutygodnika „Viva!”)*, „Acta Humana” 2015, nr 6, s. 67–85, doi:10.17951/ah.2015.6.67.
- Dąbrowska A., *Zacieranie granic między sferą prywatną i publiczną. Seksafera w „Samoobronie”*, „Oblicza Komunikacji” 2009, t. 2, s. 41–47, <https://wuwr.pl/okom/article/view/3155> [dostęp: 12.08.2024].
- Dąbrowska-Cendrowska O., *Zmieniająca się rzeczywistość polskiej prasy kobiecej (1989–2019)*, Kielce 2020,

⁸⁰ E. Polak, *Zacieranie granic i rozmywanie znaczeń jako jedna z tendencji współczesnych przemian cywilizacyjnych*, „Annales Universitatis Marie Curie-Skłodowska Lublin-Polonia” 2018, vol. XXV, 1, s. 28, doi:10.17951/k.2018.25.1.25.

- Gajlewicz-Korab K., *Konflikty celebrytów w polskiej prasie typu people jako przykład brutalizacji przekazu*, „Rocznik Bibliologiczno-Prasoznawczy” 2017, t. 9/20, s. 135–150, <https://rbp.ujk.edu.pl/rocznik/view/357> [dostęp: 12.08.2024].
- Gładys-Jakóbiak J., *Kobiety w przestrzeni publicznej*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Studia i Prace” 2012, nr 3, s. 55–72, <https://cor.sgh.waw.pl/handle/20.500.12182/426> [dostęp: 12.08.2024].
- Głazewska E., *Asymetria w kulturowej ewaluacji płci — podstawowe dychotomie: natura/kultura, sfera prywatna/sfera publiczna, reprodukcja/produkcja*, [w:] *Zrozumieć płęć. Studia interdyscyplinarne II*, red. A. Kuczyńska, E. K. Dzikowska, Wrocław 2004, s. 218–231.
- Held D., *Models of Democracy*, Cambridge 1986.
- Jachimowski M., *Przestrzeń medialna a przestrzeń polityczna: krótkie wprowadzenie do problemu*, [w:] *Mediatyzacja kampanii politycznych*, red. M. Kolczyński, M. Mazur, S. Michalczyk, Katowice 2009, s. 73–87.
- Kijewska B., *Kobieta w przekazie telewizyjnym*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2009, z. 3/4, s. 45–53, <http://mbc.malopolska.pl/dlibra/doccontent?id=65977&dirids=1> [dostęp: 12.08.2024].
- Kotlarska-Michalska A., *Kobiety polskie w przestrzeni pozadomowej*, „Studia Sociologica” 2019, nr 11, vol. 1, s. 113–132, doi:10.24917/20816642.11.1.7.
- Kotlarska-Michalska A., *Społeczne role kobiet*, „Edukacja Humanistyczna” 2011, nr 1 (24), s. 25–35, [https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Edukacja_Humanistyczna/Edukacja_Humanistyczna-r2011-t-n1_\(24\)/Edukacja_Humanistyczna-r2011-t-n1_\(24\)-s25-35/Edukacja_Humanistyczna-r2011-t-n1_\(24\)-s25-35.pdf](https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Edukacja_Humanistyczna/Edukacja_Humanistyczna-r2011-t-n1_(24)/Edukacja_Humanistyczna-r2011-t-n1_(24)-s25-35/Edukacja_Humanistyczna-r2011-t-n1_(24)-s25-35.pdf) [dostęp: 12.08.2024].
- Kuna-Broniowska A., *Postawy wobec ról rodzaju w planie kwestionariuszowych badań międzykulturowych*, „Kultura – Historia – Globalizacja” 2015, nr 18, s. 151–164, <https://k-h-g.pl/numery/numer-18-2015/postawy-wobec-rol-rodzaju/> [dostęp: 12.08.2024].
- Malinowska E., *Płęć kulturowa a przestrzeń społeczna*, „Kultura i Społeczeństwo” 2008, nr 3, s. 79–90, doi:10.35757/KiS.2008.52.3.5.
- Melosik Z., *Modernizm, postmodernizm, feminizm. Teoretyczne konfrontacje*, [w:] *Teoretyczne perspektywy badań nad edukacją rodzajową*, red. R. Chomczyńska-Rubacha, Łódź 2007.
- Mill J. S., *O wolności*, Warszawa 1999.
- Molek-Kozakowska K., *O wizerunkowości sfery publicznej i jej analizie retorycznej*, [w:] *Retoryka wizerunku medialnego*, red. A. Budzyńska-Daca, A. Kampka, K. Molek-Kozakowska, Warszawa 2016, s. 5–21.
- Ochman A., *Medialna sfera publiczna według Jürgena Habermasa*, „Studia Paradyskie” 2015, t. 25, s. 147–168, <https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-bc8b467d-e19f-4fb3-97ec-447544081381> [dostęp: 12.08.2024].
- Ogonowska A., *Voyeurizm telewizyjny. Między antologią telewizyjną a rzeczywistością telewizyjną*, Kraków 2006.
- Parsons T., Bales R.F., *Family, socialization and interaction process*, New York 1955.
- Rawls J., *Liberalizm polityczny*, Warszawa 1998.
- Relacje praca-życie pozazawodowe. Droga do zrównoważonego rozwoju jednostki*, red. R. Tomaszewska-Lipiec, Bydgoszcz 2014.

- Roca-Sales M., López García G., *Contemporary Portrayals of Women and Femininity. A Case Study of Lifestyle Blogs in the U.S.*, „Journal of Research in Gender Studies” 2017, nr 7 (2), s. 186–210, doi:10.22381/JRGS72201710.
- Sałek W., *Role społeczne kobiet w przestrzeni publicznej i prywatnej w prasie typu people na przykładzie magazynu „Viva!” w latach 1997–2001*, „Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobietych” 2023, nr 2 (15), s. 163–183, doi:10.15290/cnisk.2023.02.15.09.
- Sławek-Czochra M., *Kobiety w kulturze medialnej*, „Roczniki Kulturoznawcze” 2016, t. VII, nr 3, s. 195–214, doi:10.18290/rkult.2016.7.3-11.
- Solarska M., *Kobiety w sferze publicznej/politycznej — wyzwania historiograficzne*, [w:] *Drogi kobiet do polityki (na przestrzeni XVIII–XXI wieku)*, red. T. Kulak, M. Dajnowicz, Wrocław 2016, s. 445–457.
- Uram P., Reiter M., Graf O., *Sharenting — kreowanie i ochrona wizerunku dzieci w social mediach*, „Pedagogika Społeczna” 2020, nr 2 (76), s. 153–164, doi:10.35464/1642-672X.PS.2020.2.09.
- Zatwarnicka-Madura B., *Wizerunek kobiet w przekazach o charakterze informacyjnym*, „Marketing i Zarządzanie” 2016, nr 4 (45), s. 413–421, doi:10.18276/miz.2016.45-37.
- Żyrek E., *Polski wymiar peopolizacji. Casus dwutygodnika VIVA!*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2017, t. 60, nr 3 (231), s. 612–632, doi:10.4467/22996362PZ.17.037.7334.